

Riadené obhospodarovanie lúk a pasienkov

Nevyhnutný predpoklad zachovania rozmanitosti genofondu a typického obrazu krajiny PIENAPu

Pieninský národný park (PIENAP) sa vyznačuje nielen prírodnými krásami, ako sú prielom Dunajca, Lesníckeho potoka či Haligovské skaly, ale i mimoriadne bohatým genofondom rastlín a živočíchov. Okrem mnohých endemických rastlín viazaných na Pieniny, vyskytujú sa tu viaceré reliktné druhy, vápnomilná a termofilná vegetácia. Rastie na skalách, sutinách, v zatienených roklinách, pri potokoch a v lesoch.

Súčasný obraz PIENAP-u a do určitej miery aj jeho atraktivnosť spoluvytváral i človek. Okrem pôvodných lesov, skál a sutín, súčasťou tohto územia je aj poľnohospodárska pôda a na ňu viazaný genofond rastlín a živočíchov.

Na formovanie rastlinnej a živočíšnej zložky (mimo súvislých lesov) mala rozhodujúci vplyv štruktúra využívania poľnohospodárskeho pôdneho fondu. Jej rôznorodosť znamenala značné obohatenie flóry a fauny o druhy, ktoré v lesnej krajine nemajú podmienky na existenciu. Na rôznou formou využívanú zem – ornú pôdu, lúky a pasienky, medze, poľné cesty, terasy, úhory, kroviny, záhrady a pod. – viažu sa pestré rastlinné a živočíšne spoločenstvá. Tu ešte môžeme hovoriť o ekologicky vyváženej poľnohospodárskej krajine, lebo na mnohých miestach sa zachovali podmienky na ucelenú reťaz na seba viazaných živých foriem (rastlina–konzument–reducent), bez chemizácie a pre-

hnojovania. Intenzifikácia poľnohospodárstva, ktorá zasiahla niektoré časti PIENAP-u, ako i zalesnenie plôch nevhodných na intenzívnu výrobu, znamenajú nivelizáciu a ústup mnohých foriem života. O nivelizácii hovoríme i v prípadoch, keď sa bývalé mozaikovite využívané plochy využívajú jednostranne (napr. na pastvu).

Na poľnohospodárskej pôde v celých Pieninách jednoznačne dominuje výroba krmovín na lúkach a pasienkoch. Oproti minulosti ich rozloha ešte vzrástla samozatravnenním neobrábaných úzkopásových a terasových poľí alebo novým výsevom na plochách, ktoré vznikli po rekultivácii terás a medzí na JRD a ŠM. Pokiaľ sa tieto historické štruktúry neodstránili pri rekultiváciách, polia sa zmenili na pasienky, resp. ležia úhorom.

Lúky a pasienky vznikli druhotne, po odlesnení územia. Ak sa pravidelne 1– až 2–krát kosia, primerane hnoja maštafným hnojom, prepásajú menšími stádami a majú pomerne stabilné druhové zloženie, považujeme ich za poloprírodné. Sú stanovištom mnohých rastlín a rastlinných spoločenstiev, dobre odrážajú reliéfovo–pôdne podmienky. Patrí k typickému obrazu Pienin, zvyšujú nielen druhovú, ale i horizontálnu diverzitu územia a jeho atraktivnosť. Takéto lúky a pasienky nájdeme v chotári obce Lesnica, v menšej miere na menej prístupných lokalitách i v chotároch JRD Veľký Lipník a Kamienka. Tu sú lúky väčšinou zmenené na pasienky, často veľmi nevhodne (komplex senníkových lúk Vrchriečky). Pri intenzívnejšom pasiení porasty degradujú. Nastáva nielen ich druhové ochudobnenie, ale i synantropizácia a často i degradácia pôdy a vytváranie prťí (Vysoký vrch). Vzhľadom na význam trvalých trávnych porastov (TTP) v poľnohospodárskej výrobe Pienin, patrí zhodnotenie spôsobov využívania lúk a pasienkov a ich inventarizácia k najdôležitejším podkladom na posúdenie vhodnosti súčasného využívania i plánovaných zámerov.

V Pieninách (vo vlastnom národnom parku) sa vyskytuje niekoľko typov TTP (obr. 1):

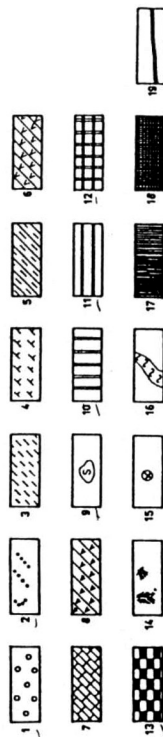
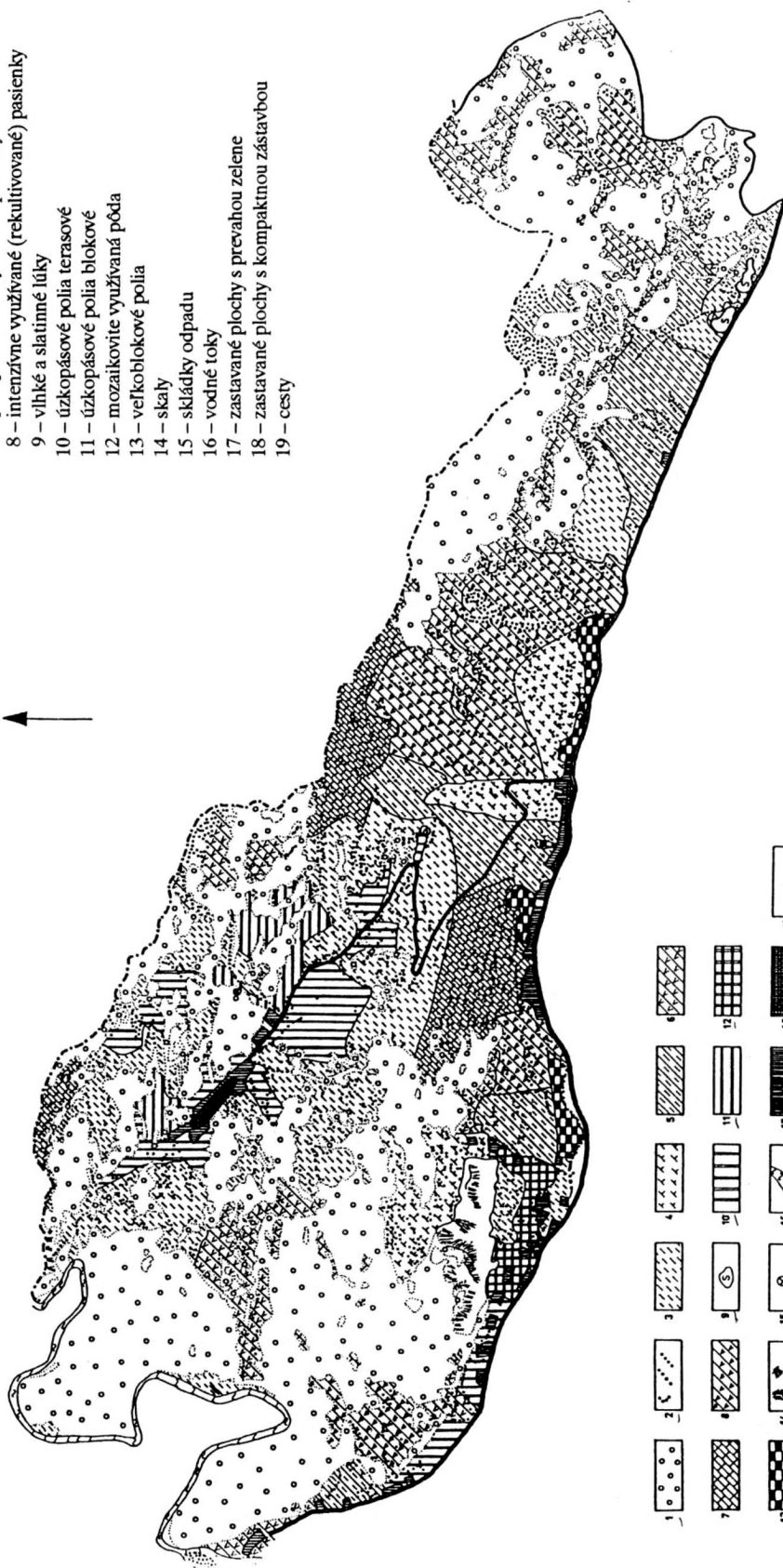
Pasienky na bývalých terasových poliach

1. Súčasná priestorová diferenciácia PIENAP-u
(Hrnčiarová a kol., 1989)

- 1 – lesy
- 2 – krajinná zeleň
- 3 – poloprírodné obhospodarované lúky
- 4 – poloprírodné neobhospodarované lúky
- 5 – intenzívne využívané (rekultivované) lúky
- 6 – poloprírodné stredne intenzívne využívané pasienky
- 7 – poloprírodné nevyužívané pasienky
- 8 – intenzívne využívané (rekultivované) pasienky
- 9 – vlhké a slatinné lúky
- 10 – úzkopásové polia terasové
- 11 – úzkopásové polia blokové
- 12 – mozaikovite využívaná pôda
- 13 – veľkoblukové polia
- 14 – skaly
- 15 – skládky odpadu
- 16 – vodné toky
- 17 – zastavané plochy s prevahou zelene
- 18 – zastavané plochy s kompaktnou zástavbou
- 19 – cesty

S ↑

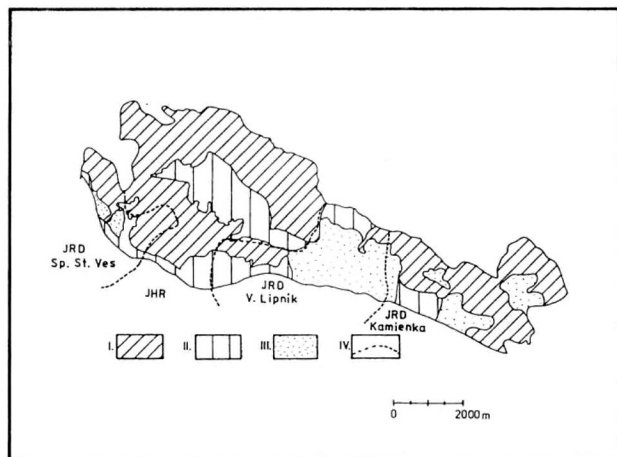

0 250 1000m

● **Poloprírodné obhospodarované lúky (typ 3).** Sú druhovo stabilizované, jedno – dvojkosné lúky, hnojené maštalným hnojom, po kosbe niekedy spásané. Najčastejšie sa vyskytujú ovsikové a trojštetové lúky mierne teplého charakteru, kde až 52 % druhov má veľmi dobrú až výbornú kŕmnu hodnotu. Na chudobnejších, resp. nehnojených pôdach sú druhovo veľmi bohaté, ale menej kvalitné lúky s kostravou červenou a psinčekom obyčajným, väčšinou jednokosné a po kosbe spásané, príp. striedavo kosené a spásané.

● **Poloprírodné neobhospodarované lúky (úhory, typ. 4)** sa vyskytujú na vzdialených a menej dostupných plochách. Pre nedostatok pracovných síl, malej mechanizácie alebo nezáujem majiteľa sa prestali kosiť úplne, alebo aspoň pravidelne, podobne ako aj dávno opustené, zatravnené polia. Tieto lúčne úhory majú spravidla veľmi bohatú vegetáciu, počet druhov rastlín stúpa na 50–65 druhov oproti 30–40 na lúčach predošlého typu. Na rozdiel od neobhospodarovaných pasienkov málo zarastajú krovitým a stromovým náletom, hrubá vrstva rastlinného opadu bráni klíčeniu semien drevín. Druhovo najbohatšie sú buď na suchších, alebo vlhších stanovištiach. Typický je tu výskyt mečíka škridlicolistého, hrachora lesného, vemenníka dvojlistého a iných vzácných druhov. Z biologického hľadiska znamenajú obohatenie flóry a fauny tohto územia. Zmenu ich využívania, najmä zalesnenie, treba v každom prípade starostlivo uvážiť.

● **Intenzívne využívané (rekultivované) lúky a pasienky (typ 5, 8).** Na plochách, ktoré patria JRD Veľký Lipník, Kamienka a Spišská Stará Ves, prírodné a poloprírodné lúky a pasienky sčasti rekultivovali. To znamená, že sa z nich odstránila rozptýlená zeleň a vznikli veľké, homogenizované areály. V niektorých prípadoch ich rozorali a osiali šľachtenými odrodami tráv a dŕatelinovín, ktoré dobre reagujú na vysoké dávky minerálnych hnojív a majú vysoké hektárové výnosy. Tieto plochy sa využívajú väčšinou ako pasienky, v menšej miere ako

2. Biologicko–krajinná hodnota územia (Ružičková a kol., 1990)

- I. biologicko–krajinná hodnota územia veľmi veľká
- II. biologicko–krajinná hodnota územia veľká
- III. biologicko–krajinná hodnota územia malá
- IV. hranice JRD a ŠM

lúky. Intenzívne lúky plnia niektoré ekologické funkcie (ochranu pôdy a vody), ale ako biotopy majú malý význam. Oproti tomu pasienie a prechodné ustajnenie väčších stád je mimoriadne destabilizujúci spôsob využívania pôdy v PIENAP–e. Zapríčiňuje nielen zníženie druhovej pestrosti a stability trávnych porastov, ale i šírenie synantropných druhov, narušenie pôdneho krytu a znečistenie vody v okolí prameňísk.

● **Poloprírodné stredne intenzívne využívané pasienky (typ 6).** Vznikli prevažne na miestach bývalých lúk, zatravnených polí a chudobných, striedavo kosených a pasiených lúk. Pôvodné pasienky, najmä so psicou, sú často opustené alebo zarástli lesom a krovinami. Veľmi vhodným spôsobom využívania je priehonová pastva. Intenzívnejšie spásanie väčšími stádami hovädzieho dobytku miestami spôsobuje eróziu pôdy a prte, ako je to napr. na pasienkoch Huty–Polanky alebo Vrch.

● **Poloprírodné nevyužívané pasienky (úhory, typ 7).** Vyskytujú sa na strmých južných svahoch, na plytkých pôdach (Mláčno, Haligovské skaly, Šfachovky). Sú veľmi bohaté na druhy (často s výskytom jalovcov) a krajinnársky veľmi pôsobivé. Keďže ide o veľmi bohaté biotopy, mali by sa udržať v súčasnej podobe riadenou extenzívnou pastvou. Ich zalesnenie by znamenalo ochudobnenie genofondu. Osobitným prípadom sú nevyužívané pasienky na hrebeni Šfachovky, ktorých genofond nie je zvlášť bohatý, a preto možno uvažovať o ich riadenej intenzifikácii.

● **Vlhké a slatinné lúky (typ 9).** Na území PIENAP–u nemajú väčšie plošné rozšírenie. Vyskytujú sa pri výveroch prameňov, v uzáveroch dolín a alúviách potokov. Pás vlhkých lúk sa tiahne na hraniciach národného parku pri potoku Lipník a na alúviu Dunajca. Najlepšie zachovaný komplex slatinných lúk je nad cestou z Kamienky do Strážan a v oblasti Šafranovky. Vlhké biotopy s často vzácnou a ohrozenou flórou a faunou najviac poškodzujú zošľapávanie na pasienkoch (napájadlá). Pri plánovaní pasienkových areálov treba zabezpečiť ich ochranu.

Lúky a lúčne úhory sa vyskytujú i na plochách, ktoré sú mapované ako úzkopásové terasové a blokované polia a mozaikovite využívané plochy (typy 10, 11, 12). Tieto historické štruktúry vytvárajú z ekologického hľadiska optimálne podmienky na poľnohospodárske využitie, zvyšujú diverzitu a atraktivnosť územia.

Pri hodnotení súčasného využitia zeme v PIENAP–e treba brať v prvom rade do úvahy, do akej miery je forma využívania územia v súlade s ekologickými podmienkami a poslaním národného parku. Spôsob hospodárenia treba zamerať tak, aby nevznikali konfliktné situácie. Ak sa má zachovať, resp. extenzifikovať súčasný spôsob poľnohospodárskej výroby, bude treba rovnako ako v iných vyspelých krajinách pristúpiť k riadenej a kontrolovanej dotačnej politike. Na to treba poznať súčasný stav a na tomto základe navrhnúť optimálny stav v mierke katastrálnych máp, aby sa mohol posúdiť každý pozemok osobitne.

Na základe hodnotenia biotickej zložky Pienin a súčasného stavu využitia zeme (stupeň zachovania pôvodného využitia zeme,

Pestrá štruktúra využitia poľnohospodárskej pôdy

rôznorodosť biotopov a krajinné scenérie) sme stanovili 3 kategórie biologickej a krajínárskej hodnoty PIENAP-u (obr. 2):

I. Biologická a krajínárska hodnota územia veľmi veľká

Tradičné využitie zeme je do veľkej miery zachované, prevládajú územia s veľmi veľkou až mimoriadnou biologickou hodnotou, s predpokladmi na zachovanie genofondu rastlín a živočíchov, s pestrou mozaikou rôznorodých biotopov. V tomto území je prioritná ochranná funkcia, iné činnosti by sa mali vylúčiť alebo obmedziť, vzhľadom na veľkú citlivosť ekosystémov.

II. Biologická a krajínárska hodnota veľká

Tradičné využitie zeme je čiastočne zmenené, ale ešte sa zachovala vysoká diverzita rastlinnej a živočíšnej zložky. Prípustné sú také zásahy, ktoré zásadne nemenia charakter krajiny a jej biotu.

III. Biologická a krajínárska hodnota malá

Tradičná štruktúra využitia zeme je zmenená, diverzita rastlinnej a živočíšnej zložky je nízka. Vzhľadom na to, že tieto územia patria do národného parku, malo by sa využitie zeme extenzifikovať, aby sa mohli regenerovať rôzne formy života.

Literatúra

- Hrnčiarová, T. a kol., 1989: Ekologické predpoklady optimálneho využitia Zamaguria-Ždiaru. Ekologická štúdia ÚEBE SAV, Bratislava, 156 pp.
- Ružičková, H. a kol., 1990: Interpretácia biotických zložiek pre krajinnoeekologickú optimalizáciu územia Zamaguria-Ždiaru. Záv. správa ÚKE SAV, Bratislava, 117 pp.
- Vološčuk, I. a kol., 1992: Pieninský národný park. Vyd. Akcent, B. Bystrica, 382 pp.